

UNIVERSITATEA BABEȘ-BOLYAI CLUJ-NAPOCA

FACULTATEA DE ISTORIE ȘI FILOSOFIE

**ROMÂNII DIN SERBIA DE RĂSĂRIT ÎN PERIOADA 1718
PÂNĂ AZI. ÎNTRE ASIMILARE ȘI IDENTITATE**

CONDUCĂTOR ȘTIINȚIFIC:

Prof. univ. dr. Ioan Bolovan

Student-doctorand

Jasmina J. Glišić

Cluj-Napoca

2017

CUPRINS.....	2
INTRODUCERE	4
CAPITOLUL 1	
ROMÂNII DIN SERBIA RĂSĂRITEANĂ ÎN PERIOADA 1718-1833.....	8
CAPITOLUL 2	
ROMÂNII DIN SERBIA RĂSĂRITEANĂ DIN 1833 PÂNĂ LA ÎNCEPUTUL CELUI DE-AL DOILEA RĂZBOI MONDIAL.....	57
CAPITOLUL 3	
ROMÂNII DIN ESTUL SERBIEI DIN 1941 PÂNĂ ASTĂZI.....	91
CAPITOLUL 4	
ROMÂNII DIN TIMOC ȘI PRIMUL RĂZBOI MONDIAL	127
CAPITOLUL 5	
ROMÂNII DIN SERBIA RĂSĂRITEANĂ ȘI ORGANIZAREA BISERICII DE LA PACEA DE LA POJAREVAȚ ȘI PÂNĂ AZI	145
CAPITOLUL 6	
STAREA DEMOGRAFICĂ A ROMÂNILOR DIN SERBIA DE RĂSĂRIT...183	
1. Districtul administrativ Braničevo	190
1.2 Comuna Golubac	201
1.3 Comuna Kučevo	203
1.4 Comuna Petrovac na Mlavi	204
1.5 Comuna Veliko Gradište	205
1.6 Comuna Malo Crniće	207
1.7 Comuna Žabari	208
1.8 Comuna Žagubica	209
1.9 Comuna Požarevac	210
2. Districtul Bor	211
2.1 Comuna Bor	211
2.2 Comuna Majdanpek	212
2.3 Comuna Negotin	213

2.4	Comuna Kladovo	215
3.	Districtul Zaječar	216
3.1	Comuna Zaječar.....	216
3.2	Comuna Boljevac.....	218
4.	Districtul din jurul râului Morava	219
4.1	Comuna Despotovac	219
4.2	Comuna Čuprija	220
4.3	Comuna Svilajnac.....	220
4.4	Comuna Jagodina	221
5.	Districtul Smederevo	222
5.1	Comuna Smederevo	222
CONCLUZII		224
BIBLIOGRAFIE.....		236
ANEXĂ I		
Afișarea tabelară a românilor în așezări între anii 1733-2011 în baza datelor disponibile		
ANEXĂ II		
Nr. total de români, ai căror strămoși au venit pe aceste ținuturi după semnarea Păcii de la Pojarevaț		

Cuvinte-cheie: Romanii, Vlasi, Serbia, Serbia de Est, Romania, Timoc, Episcopia Timocului

CAPITOLUL 1

ROMÂNII DIN SERBIA RĂSĂRITEANĂ ÎN PERIOADA 1718-1833

În capitolul 1 putem vedea situația în Serbia de Est de la începutul secolului al XVIII-lea, mai exact de la semnarea Păcii de la Passarowitz (rom. Pojarevaț, srb. Požarevac), în 1718, și până în 1833, când cneazul Miloš Obrenović (Miloș Obrenovici) anexează regiunii pe care o controla de mai înainte și Craina Timocului (Timočka krajina). Importanța deosebită a acestei perioade constă în faptul că acesta este momentul în care se cristalizează structura etnică a Serbiei răsăritene, care, în mare, va rămâne neschimbată până în zilele noastre. Teritoriul care aparținea conducerii austriece a fost astfel împărțit încât Craina și regiunile adiacente acesteia să aparțină de administrația de la Timișoara, în timp ce administrației Regatului Serbiei urmau să îi aparțină următoarele orașe mai mari: Belgrad, Pojarevaț, Smederevo, Šabac, Valjevo, Kragujevac, Paraćin, Čačak și Stalac.

Cum Serbia, la acea vreme, ca urmare a numeroaselor războaie în care fusese implicată, era devastată și depopulată, nu ne surprinde faptul că s-a trecut la colonizarea acestor teritorii în scopul unei apărări mai eficiente. Astfel, colonizarea nemților în Banat a fost atent planificată, conform concepției lui Eugeniu de Savoya, fără al cărui acord nu puteau fi efectuate mișcări importante. Românii, care nu erau nici meșteșugari, nici agricultori renumiți, au fost trimiși peste Dunăre. Perioadă a colonizărilor, imediat după instaurarea guvernării austriece în zonă, putem spune că primul val de migrații după semnarea Păcii de la Passarowitz a fost din Principatele Române.

Secolul al XVIII-lea a fost deosebit de dificil pentru populația rurală în general. Însă situația țăranilor din Transilvania, sub stăpânirea nobililor maghiari, a fost una extremă, fiind

îngreunată de impozitele și taxele din ce în ce mai mari. Înfrângerea răscoalei lui Horea, Cloșca și Crișan împotriva nobilimii maghiare, în 1784 și 1785, a avut drept rezultat migrații masive din acele ținuturi.

După Pacea de la Belgrad din 1739, harta Europei se modifică din nou. Serbia de răsărit este cedată Turciei, iar Dunărea devine din nou graniță între două imperii.

Prima Răscoală Sârbească, sub conducerea lui Karadjordje, a izbucnit pe 14 februarie 1804 la Orașac. În anul 1815, a început a Doua Răscoală Sârbească, sub conducerea lui Miloș Obrenović.

Romani din Serbia de azi au susținut sârbi și a participat în ambele războaie împotriva turcilor.

CAPITOLUL 2

ROMÂNII DIN SERBIA RĂSĂRITEANĂ DIN 1833

PÂNĂ LA ÎNCEPUTUL CELUI DE-AL DOILEA RĂZBOI MONDIAL

După înăbușirea Primei Răscoale Sârbești, condusă de Karadjordje Petrović și după revolta provocată de represaliile turcești, care, în 1815, a culminat cu a Doua Răscoală Sârbească, sub conducerea lui Miloș Obrenović, figura cea mai interesantă din istoria Serbiei și care a făcut cel mai mult pentru această țară, Serbia începe să se elibereze de jugul turcesc. Cu toate că a Doua Răscoală Sârbească sub conducerea sa a cuprins doar Pașalâcul de Belgrad, implicațiile acesteia au fost mult mai profunde și au avut un ecou puternic și în restul teritoriului care, în urma Primei Răscoale, fusese ocupat din nou de turci. . Datorită talentului său diplomatic, Miloș Obrenović a reușit să obțină autonomia Serbiei. Mai târziu, cneazul Miloș a obținut și dreptul ereditar la tronul Serbiei. Însă cel mai mare succes al său a fost cu siguranță anexarea teritoriilor care reprezentau mai mult de jumătate din teritoriul Serbiei de astăzi. Este vorba de șase nahii, după cum urmează: Krajina, Crna Reka, Paraćin, Kruševac, Stara Vlačka și Podrinje.

Una dintre primele activități după alipirea nahiei de Timok la Serbia a fost înființarea Episcopiei de Timok. Cu toate că, până în 1833, nahia de Timok nu s-a aflat niciodată sub dominație sârbă și majoritatea populației era de origine română, cneazul Miloș,

prin numirea Episcopului de Timok, a demarat procesul de consolidare a identității sârbe în acest teritoriu. Populația majoritar română din această regiune a început procesul de integrare, adaptare și asimilare, în care un rol important l-au avut biserica, școala, armata și administrația. Această populație trebuia să învețe limba sârbă și în acest scop au fost înființate școli în limba sârbă. Trebuia, de asemenea, întărită credința lor și convinși să meargă la biserică. În cadrul armatei, naționalismul sârb era, de asemenea, subliniat printr-un comportament represiv și prin învățarea forțată a limbii sârbe, iar fiecare contact cu administrația și judecătoriile necesita cunoașterea sa.

Atitudinea elitei intelectuale sârbe față de români este evidentă din notițele făcute cu ocazia expedițiilor științifice la care a participat și celebrul om de știință sârb Josif Pančić. Criticând lipsa de igienă a românilor și, aproape cu dezgust, sărăcia lor, limbajul urii merge atât de departe încât românii sunt acuzați de toate crimele și ticăloșiile posibile. Atitudinea lor generală este că „această masă de populație nu aduce decât pagubă progresului general al țării.

Pe de altă parte, în toate războaiele purtate de Regatul Serbiei, românii din estul Serbiei au participat în număr foarte mare și au fost cetățeni loial.

CAPITOLUL 3

ROMÂNII DIN ESTUL SERBIEI DIN 1941 PÂNĂ ASTĂZI

După o încercare nereușită de instaurare a neutralității, la 25 martie 1941 Regatul Iugoslaviei a semnat aderarea la Pactul tripartit. Însă, două zile mai târziu, a avut loc o lovitură militară de stat, prin care a fost detronat regentul Pavle și regele Petar al II-lea, care a fost minor a fost proclamat adult. În primele ore după miezul nopții, o grupă de armata germana trece Dunărea pe la Porțile de Fier, ieșind din apropierea la satului Sip. Așadar, înainte ca bombarderele germane să distrugă Belgradul, în Krajina, în Serbia de Răsărit, pe malul Dunării fuseseră deja uciși circa 30 de soldați iugoslavi și civili din satul Mali Sip.

Abia după aceea a început atacul aerian asupra Belgradului, capitala Regatului Iugoslavia, care a marcat începutul războiului, în aprilie, în cadrul căruia forțele germane au învins relativ ușor armata regatului iugoslav, care a fost nevoită să capituleze la 17 aprilie 1941. După câteva săptămâni, a început deportarea tuturor participanților la luptele din aprilie

ca deținuți de război. Din documentele disponibile se poate vedea că părintele Suveică din Brza Palanka (din Krajina) a depus mari eforturi, atât în contactele cu înalții reprezentanți ai autorităților române, cât și cu Mareșalul Antonescu, pentru a fi ajutați românii care au fost luați prizonieri. Eforturi ce nu au rămas fără rezultat. Toți deținuții, chiar și sârbii care cunoșteau cât de cât limba română, au fost eliberați din lagăr și trimiși acasă.

Cu toate că Armata Iugoslavă a fost învinsă, a fost organizată o mișcare de rezistență, condusă de Partidul Comunist din Iugoslavia numiți partizani. Liderii acestei organizații au avut misiunea de a recruta cât mai multe persoane din toate straturile de populație, indiferent de religie, naționalitate, cu scopul de a se crea un front unit pentru lupta împotriva ocupatorilor. În faza inițială, la această adunare a participat un număr mai mic de persoane, familiarizate cu programul Partidului Comunist, iar ideea lor a fost lupta împotriva fasciștilor. Cetnicii, conduși de Draža Mihailović, la început au constituit o mișcare de rezistență, dar în timpul războiului această mișcare a stabilit o cooperare cu Axa fascistă. În vara anului 1941 a fost format un guvern colaboraționist, condus de generalul Milan Nedić, așa-numitul Guvern al Salvării Naționale. Conform unor versiuni, colaborarea sa cu nemții a fost motivată de apărarea poporului. Români din Serbia de Est au susținut și pe partizani, și pe cetnicii, și pe armata lui Nedici, Ljotici...și așa mai departe.

După război comuniștii au organizat alegeri, iar la scurt timp după aceea a fost adoptată și constituția. Problema românilor din Timoc a fost în permanență în centrul atenției la ședințele serviciilor secrete, lucru evident și din documentele disponibile, în care se descrie detaliat comportamentul românilor, fapt ce întărește convingerea că românii au fost urmăriți pretutindeni. Femeia a fost desemnata pentru rezolvarea problemei analfabetismului și a rămânerii în urmă a românilor.

Azi avem doua nume-vlasi și romani de un popor romanesc. Exista limba româna și limba vlaha. Pe Vlasi susține statul sarbesc, pe români România...dar exista și un numar care spun in limba materna ca sunt români dar în limba sârba —ja sam vlah. Cred ca este situația a lor mai dificilă.

CAPITOLUL 4

ROMÂNII DIN TIMOC ȘI PRIMUL RĂZBOI MONDIAL

Românii din Serbia de Răsărit au participat în mod egal alături de armata sârbească în toate luptele din primul război mondial. Soldații diviziei Timoc au fost în cea mai mare parte români din Timoc în timp ce în divizia Dunav au fost români din Branicevo, în special în Regimentul 9 în care cei mai numeroși au fost românii din Homolie. În divizia din Morava au fost de asemenea, români, întrucât și această zonă este locuită de români.

Pătrunderea armatei austriece pe teritoriul Serbiei s-a făcut peste Dunăre. După victoria răsunătoare obținută la Cer, aliații au cerut armatei sârbești să intre pe teritoriul inamic. O trecere a fost stabilită peste râul Drina, iar cealaltă peste râul Sava, respectiv în două puncte : la Kupinova și Leget. Atacul de la prima locație, cea de la Kupinova, a fost încredințat armatei întâi în timp ce pentru a doua, Leget, este aleasă divizia Timoc aflată sub comanda generalului Vladimir Kondic. Trebuie menționat că încă de la început cea de-a doua trecere a fost sortită eșecului și armata sacrificată în avans. Soldații care au fost transferați la Leget au rămas fără muniție, nu au sosit întăriri din cauza lipsei pieselor de schimb de la podul ponton, iar armata inamică a fost din ce în ce mai numeroasă. Bătălia de la Legeta a însemnat pierderi de vieți omenești și este considerată o mare înfrângere a armatei sârbești în primul război mondial. În schimb, dacă este analizată ca mijloc de atingere a unui scop precis, se poate spune că și-a atins țelul. Staționarea diviziei timocene pe teritoriul străin, chiar de scurtă durată, a atras un efectiv important al armatei austriece și prin aceasta primei armate i-a fost deschisă calea de trecere peste Sava. Aceasta a permis cucerirea orașelor Zemun și Nova Pazova. De asemenea, prin aceasta au fost ajutați și aliații, în speță rușii, deoarece a fost încetinită plecarea diviziei austro-ungare 29 pe frontul din Galiția.

Nu trebuie să uităm de cei 6500 de morți de la Legeta și cei 4800 de prizonieri dintre care doar 600 au supraviețuit sfârșitului războiului. Prizonierii au fost repartizați în lagăre unde i-a așteptat o soartă deosebit de crudă.

La prima trecere la Kupinova au participat soldații celui de-al nouălea regiment. După aceasta, în luna septembrie au participat la bătălia de la Mackov kamen. Acolo au suferit pierderi enorme, iar lupta este considerată una dintre cele mai sângeroase de pe timpul acestui război.

Începutul anului 1915 a fost liniștit, fără conflicte armate. În schimb, a apărut ciuma care a făcut 20.000 de victime din rândul soldaților și de două ori mai mult din rândurile populației

civile. În octombrie 1915, armata germană a intrat prin Rama pe Dunăre și astfel, pe teritoriul Serbiei. Aici erau localizate trupele diviziei Dunav care era alcătuită în cea mai mare parte din români din Branicevo. Prima victimă a fost soldatul în termen Milan Djordjevic, român din Manastirica. Din cauza superiorității inamicului cât și a situației grave din celelalte locuri de luptă, a fost ordonată retragerea. Întreaga armată a Serbiei s-a retras. Mai mult de 20 de zile a durat lupta de la Dunăre la Resava fără întrerupere, odihnă a soldaților înfometați uzi și înghețați.

Speranța și salvarea se aflau în retragerea prin Albania și unirea cu armata aliaților. Retragera s-a desfășurat în trei direcții.

Anul 1916 a fost marcat de formarea frontului de la Salonic și de luptele de la Gornicev și Kajmakalan. În acest timp o parte a trupelor se refăcea în Corfu, o alta își reluase pozițiile pe front, iar civilii rămași în Serbia răsăriteană treceau printr-o perioadă de supraviețuire grea sub ocupația bulgară care a durat până în 1918. Unele dintre cele mai rele destine au lovit satele românești Ranovac și Kladurovo – satele au fost arse și jefuite, iar populația strămutată. Drept mărturie stă osuarul din localitatea Bela voda unde au fost uciși 250 de localnici. În prezent acolo se află ca martori ai evenimentelor opt monumente acoperite de mușchi, dar localnicii susțin că au fost mult mai multe dar, din cauza neîngrijirii au rămas doar atâtea. Populația care a rămas pe loc a suportat genocidul bulgarilor, iar ceilalți au fugit în pădure și s-au făcut haiduci. Prin spargerea frontului de la Solun a început revenirea armatei sârbești pe teritoriul patriei.

Anul 1917 a fost marcată de realizarea ideii de iugoslovenizare care a devenit, alături de eliberarea de sub jugul inamic, cea de-a doua ca importanță în politica statului. Semnarea Declarației de la Corfu a fost primul pas în formarea Regatului Sârbilor, Croaților și Slovenilor. După prăbușirea frontului de la Salonic, armata sârbească, alături de cea aliată, a înaintat repede în eliberarea teritoriilor.

CAPITOLUL 5

ROMÂNII DIN SERBIA RĂSĂRITEANĂ ȘI ORGANIZAREA BISERICII DE LA PACEA DE LA POJAREVAȚ ȘI PÂNĂ AZI

În partea de nord-est a Serbiei locuiesc și români și ei constituie din punct de vedere numeric majoritatea în patru zone: Pozarevac, Cuprija, Zajecar și Negotin. Administrația austriacă căreia i-a fost subordonată această regiune între anii 1718 și 1739, a exercitat o colonizare planificată sistematic a locuitorilor ținuturilor părăsite din cauza războaielor a zonele de graniță. Atrăși de numeroase avantaje, cum ar fi, spre exemplu, scutiri fiscale, strămoșii românilor de astăzi continuă să migreze pe aceste teritorii chiar și după încetarea ocupației austriece și trecerea la apartenența turcească a teritoriilor. Un număr important sosește și după eșecul răscoalei țăranilor români împotriva nobilimii maghiare din anul 1784.

Partea din teritoriul Serbiei care, ca urmare a încheierii Tratatului de pace de la Pozarevac, s-a aflat sub ocupație austriacă, a fost parțial sub jurisdicția mitropoliei de la Belgrad, iar o altă parte a aparținut de eparhia de la Vrsac.

Atât mitropolia de la Belgrad, cât și eparhia de la Vrsac au avut jurisdicția asupra unui număr egal de parohii, respectiv 8,5. În acea vreme au existat și eparhia de la Pozarevac care cuprindea orașul Pozarevac și bisericile din Gornjak, Majdanpek, Porec și biserica din trestie de la Petrovac.

Împreună cu imigranții sosesc și preoții români pe aceste teritorii. Informații despre aceștia ne dau exarhul Maksim Radkovic care, respectând ordinul dat de mitropolitul Belgradului în 1734, a vizitat toate eparhiile. Irineul Pavel din Zvizd, român originar din Naidaș avea cartea bisericească în românește, popa Gavriilo din Livadice, era originar din România, monahul Gavril din mănăstirea Rukumia la fel, popa Aranitovic slujea în biserica din Pozarevac și era originar tot din România. Acestea sunt doar câteva dintre datele date de exarhul Maksim. Interesant este faptul că în parohiile mixte, unde preoții erau de origine sârbă, exarhul se plânge de moralitatea scăzută a românilor care nu merg la biserică și nu respectă clerul. Chiar dacă zonele Negotinului și Zajecarului s-au aflat sub stăpânire sârbească de abia din 1833, avem informații referitoare la acestea din perioade premergătoare acestui an. Spre exemplu, din recensământul turcesc din anul 1741 aflăm o informație sigură precum că alături de locuitorii români locuiau și preoți români. Astfel, conform recensământului în această zonă existau 38 de preoți cu nume specific românești precum Ion, Radu, Vlad, Ștefan...

După anul 1833, regiunea Timoc a fost alipită Serbiei condusă de Milos Obrenovic. Faptul că și după alipirea administrativă și bisericească regiunii la Serbia au existat preoți români în Timoc este atestat și de recensământul episcopiei Timocului din anul 1836. Cneazul Milos a

avut o relație foarte bună cu românii, lucru dovedit și de scrisoarea trimisă din Tekija în limba română prin care se cere ajutor financiar pentru biserică.

Chiar dacă relația dintre cneaz și români a fost foarte corectă, este foarte clar că se aspira spre omogenizarea statului, ceea ce presupunea întărirea elementului național din interiorul statului sârb nou înființat.

În urma alungării turcilor s-a ajuns la un nou val de creștere a naționalismului sârbesc. Unul dintre actorii de bază ai acestei idei a fost biserica. În fruntea eparhiei timocene, în anul 1892, ajunge Melentije Vujic. Acesta a ordonat ca toate icoanele românești să fie scoase din biserici, iar zidurile să fie pictate cu conducători sârbi. În atingerea scopului propus, episcopul Melentije a ordonat, în 1899, ca toți nou-născuții la botez să primească nume sârbești. Lista numelor permise, sârbești bineînțeles, a fost afișată pe ușa fiecărei biserici din eparhia Timocului.

Întemeierea Regatului sârbilor, croaților și slovenilor sporește agresivitatea politicii de asimilare după încheierea primului război mondial. Biserica își impune autoritatea spirituală asupra întregului teritoriu, mitropolia se înalță la grad de patriarhie. Prin aceasta românii dispar din analele bisericești deoarece preoții îi înregistrează ca sârbi.

Pe timpul Iugoslaviei comuniste biserica a fost într-o poziție de neînviat. Totuși se pare că românii din Serbia de Răsărit, în ciuda politicii de asimilare prin intermediul școlii, armatei, mediilor, nu și-au pierdut în totalitate identitatea. Apariția preotului Bojan Aleksandrovic reprezintă speranța pentru restaurarea slujbelor în limba maternă în Serbia de Răsărit. A fost hirotonit în 2005 de către episcopul de Vrsec Danilo și aceasta a reprezentat totodată și primul act de înființare a Protopopiatului Remesiana. În semn de protest la adresa acestui act, biserica sârbă l-a caterisit.

Ridicarea bisericii pe terenul propriu în satul Malajnica de lângă Negotin a reprezentat un moment istoric și o răscruce în istoria bisericească modernă. În ciuda acuzațiilor, amenințărilor cu moartea, plângerilor, misiunea preotului Bojan nu s-a întrerupt. Serbia e un stat secular care și-a asumat anumite obligații printre care se numără și libertatea religioasă. Din păcate, în ceea ce privește autoritățile conducătoare, acest drept este încălcat întrucât românii din Serbia de Răsărit încă nu pot obține autorizații de construcție pentru obiectele de cult.

În prezent activitatea bisericească a protopopiatului românesc din Serbia de Nord-Est se desfășoară în cinci biserici, cu opt preoți, iar slujba este ținută în limba maternă.

CAPITOLUL 6

STAREA DEMOGRAFICĂ A ROMÂNILOR DIN SERBIA DE RĂSĂRIT

Românii din Serbia de Răsărit trăiesc în zona de nord-est a Serbiei, care este mărginită de râurile Dunărea, Morava și Timok. Numărul exact al membrilor acestei comunități este aproape imposibil de determinat.

Este necesar să determinăm, în primul rând, numărul descendenților imigranților români după Pacea de la Požarevac, fără să luăm seama cum s-au pronunțat declarat ei astăzi.

Pentru a ajunge la cei mai fiabili indicatori, plecăm de la sursele scrise care ne dau puține, însă foarte valoroase date. Primul este, bineînțeles, raportul din 1733 exarhului Maksim Ratković a Mitropolitului de Belgrad, apoi mărturia lui Jovan Mihajlović din 1735, care cuprind teritoriul raionului Braničevo de astăzi și a raionului Pomoravlje, precum și listele cadastrale turcești din Krajina și Ključ din anul 1741.

Date precise despre localități a consemnat Vladimir Jakšić care a afișat rezultatele recensământului în Rusia în anul 1872. În baza datelor expuse de Jakšić , putem să tragem concluzia că în anul 1846 în Serbia a existat 97.215 de români pe când în 1886 conform datelor lui Jakšić în Serbia a trăit 127.402 de români. Până la acceptarea oficială a Cnezatului valah sub denumirea de România, care a avut loc la Congresul de la Berlin, în Serbia românii au fost considerați minoritate națională a cărei Țară-mamă este Cnezatul valah. Jakšić și pe lângă acest fapt nu aduce în suspiciune sinonimia vlah-român ceea ce și confirmă la începutul lucrării sale.

La următoarele recensăminte până în 1884 nu a fost înregistrată structura etnică a populației. La Recensământul din 1884 au fost înregistrați 149.727 de români. Următorul recensământ s-a desfășurat la 31 decembrie 1890 însă, din păcate, nu a adus date precise în legătură cu numărul românilor. Ceea ce putem să observăm era micșorarea drastică a numărului de români în comparație cu recensământul care a avut loc în anul 1884. Datele statistice oficiale au înregistrat în anul 1890 un număr de 143.684 de cetățeni ai Serbiei cărora limba maternă este limba română. Această micșorare a numărului de locuitori români cu

siguranță nu era din cauza războiului sau a altor distrugerii ale căror victime ar fi membri populației românești. Indiferent de creșterea naturală a populației românești, care era aceeași ca și la populația majoritară sârbă, este de neînțeles faptul că în doar 6 ani numărul membrilor comunității românești.

Recensământul realizat în anul 1910 nu a fost publicat din cauza războaielor balcanice purtate de Serbia iar după aceea a început și Primul Război Mondial. Datorită istoricului bulgar Stojan Romanski avem date precise despre populația de etnie română, tot în acele districte în care sunt amintiți românii până acum. Totuși datele statistice sârbești aveau și unele dezavantaje despre care atrage atenție chiar Romanski privind satul Kaona (comuna Zvižd) unde a fost înregistrat în anul 1884 numărul de 872 de locuitori dintre care niciunul nu era sârb – erau doar români iar în anul 1890 a fost înregistrat un număr de 862 de sârbi și doar 8 persoane de altă naționalitate (români). După cinci ani au fost numărați 918 de români și doar 2 sârbi. La fel și în anul 1900. Și, culmea, doar cinci ani mai târziu erau înregistrați chiar 1.005 de sârbi. Români nu mai erau! Conform datelor lui Romanski, numărul total de români în Serbia de Răsărit, în anul 1916 era de 181.696 fiind repartizați în 4 districte.

În anul 1921 în Regatul Sârbilor, Croaților și Slovenilor au fost înscrise 231.006 de persoane a căror limbă maternă este limba română sau aromână.

Rezultatele recensământului din 1931 niciodată nu au fost publicate. Datorită materialului confiscat în timpul celui de-al Doilea Război Mondial, au fost publicate la Viena de Dr. Wilfried Krallert în 1943. Nici lui nu i-a fost clar faptul cum a scăzut numărul românilor din Serbia de Răsărit în comparație cu recensământul anterior, de la 149.964 la 57.330 de români. Despre această scădere drastică a românilor dr. Krallert a scris în cartea sa folosind termenul „teroarea recensământului“.

Prin venirea comuniștilor la putere se trece la o nouă etapă a asimilării adică la sârbizarea populației române din această zonă. Recensământul din 1953 ne arată o scădere a numărului populației românești a cărei număr a ajuns la 28.047. Când e vorba de recensământul din 1961, este interesant faptul sau mai bine-zis ciudat, doar 1.368 locuitori s-au declarat români.

La Recensământul din anul 2002, în Serbia de Răsărit s-au declarat 40.054 de români (adică în limba sârbă - Vlasi).

La păstrarea identității românilor de aici un rol mare l-a avut femeia, însă aceasta a durat până după cel de-Al Doilea Război Mondial, când influența femeii a început să

slăbească, accelerând astfel pierderea identității românilor din această zonă. După părerea noastră acestui număr trebuie adăugate încă 20.000 de persoane care trăiesc în afara localităților lor natale, la Belgrad, Novi Sad, Niš, Subotica sau Kragujevac. Prin această cercetare ajungem la concluzia că în anul 2002 a existat 260.000 de descendenți ai românilor care au venit în Serbia de Răsărit în urma semnării Păcii de la Požarevac în 1718.

La fel, conform datelor culese, numărul românilor a fost cel mai mare în anul 1971, aproape 300.000 de români. Din păcate, cu timpul acest număr scade, în primul rând din cauza numărului mic de copii, a situației materiale precare, dar și din cauza situației în Serbia la sfârșitul secolului trecut.

Un alt motiv pentru reducerea drastică a numărului acestei populații este plecarea în străinătate în căutarea unei vieți mai bune. Copiii descendenților imigranților români de la începutul secolului al XVIII-lea, în secolul XXI uită încet limba maternă a strămoșilor lor. Ei mai degrabă comunică între ei în limba sârbă, germană sau franceză, decât în limba română.

Astăzi, poporul din estul Serbiei este sfâșiat între două teorii ale originii lui. Potrivit unei teorii, vlahii sunt considerați români. A doua teorie este respingerea completă a oricărei legături între vlah și român, considerându-i pe vlahi un popor separat. Pe lângă aceasta, un număr mai mic crede că termenul „vlah” ar trebui să fie eliminat din utilizare, alții că vlahii sunt sârbi și că au fost numiți din unele anumite motive vlahi.

BIBLIOGRAFIE SELECTIVĂ:

Milić ANTONIJEVIĆ, *Dolina reke Vitovnice*, Narodni muzej Požarevac, 2004.

Anri BARBI, *Sa srpskom vojskom*, Dečje novine, Gornji Milanovac, 1986.

Adina BERCIU-DRĂGHICESCU, Maria PETRE, *Școli și biserici românești din Peninsula Balcanică, Documente (1918-1953)*, vol. II, Editura Universității din București, 2006.

Dušan BILANDŽIĆ, *Trideset godina Socijalističke Jugoslavije*, NIP Monos, Beograd, 1975.

Božidar BLAGOJEVIĆ, *Izveštaji i naredbe komesarske uprave i Nedićeve vlade za okrug Zaječarski 1941-1945*, Istorijski arhiv Timočka krajina, Negotin-Zaječar, 2006.

Dušanka BOJANIĆ, „Fragmenti opširnog popisa vidinskog sandžaka iz 1478-81. godine”, *Mešovita gradja (Miscellanea)*, knj.2, Istorijski institut, Beograd, 1973, p. 5-77.

Ioan Aurel Pop, *Istoria și semnificatia numelor de român/vlah și românia/valahia*, Editura Academiei Române, Bucuresti, 2013

Milan BORKOVIĆ, *Istočna Srbija u ratu i revoluciji 1941-1945*, Istorijski arhiv „Timočka krajina“, Zaječar, 1981.

Slobodan BOSILJČIĆ, Branko PETROVIĆ, *Deveta srpska brigada*, Novinska ustanova Timok, Zaječar, 1968.

Slobodan BOSILJČIĆ, *Timočka krajina*, Istorijski Arhiv Timočka Krajina, Zaječar, 1988.

CONSTANTE, C.; GOLOPENȚIA, A. *Românii din Timoc: vol. I, Românii dintre Dunăre, Timoc și Morava*, Tip. "Bucovina," I.E. Torouțiu, București, 1943.

Jovan CVIJIC, „Antropogeografski problemi Balkanskog poluostrva”, *Srpski etnografski zbornik*, Beograd, 1987, p. I-CCXXXVI.

Vilijem DENTON, *Srbija i Srbi*, Službeni glasnik, Beograd, 2013.

Gojko DESNICA, *Velikani Srbije u XVIII. i XIX. veku*, Srpska čitaonica i knjižnica, Beograd, 1979.

Lasta DJAPOVIĆ, *Jovan Mišković, zaboravljeni etnograf i geograf*, Etnografski institut SANU, Beograd, 2006.p.345-360

Jovan DJOKIĆ, *Kroz naselja severo-istočne Srbije, Banata i susednih krajeva: istoriska etnografska opažanja*, Beograd, 1934.

Andreja DJORDJEVIĆ, *Letopis borske parohije i crkve*, Narodna biblioteka, Bor, 2007.

Milorad DJORDJEVIĆ, „Vlasi u Homolju”, *Braničevski glasnik*, 7, Požarevac, 2010. p.69-84

Miroslav R. DJORDJEVIĆ, *Srbija u ustanku 1804-1813*, Rad, Beograd, 1979.

Svetozar DJORDJEVIĆ, *Kroz ratne vihore. Prvi svetski rat i srpska avijatika*, Štamparsko-izdavačko preduzeće PTT, Beograd, 1967.

Tihomir DJORDJEVIĆ, „Neznano groblje u Žagubici”, *Starinar*, Beograd, 1908, p. 161-171.

Tihomir DJORDJEVIĆ, „Rumuni u Srbiji za vreme prve vlade kneza Miloša (1815-1839)”, *Godišnjica Nikole Čupića XXXV*, Beograd, 1923, p 164-182

Тихомир Р.ЂОРЂЕВИЋ, „Кроз наше Румуне : путописне белешке”, Српски књижевни гласник, књ. 16, Штампарија С. Николића, Београд, 1906.

Miroslav DRAŠKIĆ, Nikola PANTELIĆ, „Razmatranja o stanovništvu Resave”, *Glasnik etnografskog muzeja u Beogradu*, knj.28-29, Etnografski muzej, Beograd, 1966, p.13-258.

Paun Es DURLIĆ, „Porodični priveg u Laznici”, *Razvitak*, br. 200, Zaječar, 1998, p. 157-164.

Stanislav J. DULKAN, *Naselja i stanovništvo Homolja*, SOŽagubica i GIRO Prosveta, Požarevac, 1981.

Paun Es DURLIĆ, *Vlasi karpatske Srbije: poreklo i brojno stanje (în lucruri)*, www.paundurlic.com.

Paun Es DURLIĆ, *Sveti jezik vlaškog hleba: slikovnica sa rečnikom u četrdeset slika*, Balkankult fondacija, Beograd, 2010.

DJORDJEVIĆ, Tihomir, *Kroz naše Rumune*, Stamparija S.Nikolića, 1906.

RUVARAC Dimitrije, *Mitropolia din Belgrad la 1735*, , Spomenik SKA, XLII, clasa a II-a, 37, Bg., 1905

GACOVIĆ, Slavoljub „*Etimologija neslovenskih osnova u ojkonomiji Vidinskog sandžaka XV i XVI veka*“, Zaječar: Biblioteca centrală "Svetozar Marković", 1993,

GACOVIĆ, Slavoljub (coord.), *Vlasi u dokumentima Zaječarskog istorijskog arhiva (1945-1999)*, Nacionalni savet vlaške nacionalne manjine, Zaječar, 2009.

GACOVIĆ Slavoljub, *Od povlašćenih Srba do vlaškog jezika*, Centar FABULA NOSTRA i KID LEKSIKA, Bg-Ng, 2016. P.578

Slavoljub GACOVIĆ, *Kud se dedoše Rumuni Tihomira Djordjevića* , Nacionalni savet vlaške nacionalne manjine, Bor, 2007.

Slavoljub GACOVIĆ, „Odnos romanskog stanovništva s doseljenim slovenskim, srpskim i bugarskim plemenima“, *Razvitak*, Zaječar, 2007, p.100-113

Tihomir GEORGEVITCH, *The truth concerning the Rumanes in Serbia*, Imprimerie "Graphique", 1919.

Gordana GARIĆ-PETROVIĆ, „Demografske prilike i mreža parohija u Beogradskoj eparhiji od 1718-1739“, *Istorijski časopis*, knj. 59, Beograd, 2010. p. 267-295.

Slavko GAVRILOVIĆ, *Prilog istoriji trgovine i migracije Balkan-podunavlje XVIII. i XIX. stoleća* , SANU, Beograd, 1969.

Јован ГАВРИЛОВИЋ, Прилог за географију и статистику Србије, Главни извод целе Србије, 1850., *Гласник ДСС* IV(1850) p.227-249

Miša, GLENI, *Balkan 1804-1999.*, II deo, Samizdat B92, Beograd, 2001.

Francesco GRIZELINI, *Pokušaj proučavanja političke i istorijske prirode temišvarskog Banata* , Istorijski arhiv Pančevo, Pančevo, 2008.

Radoslav GRUJIĆ, *Prilozi za istoriju Srbije u doba austrijske okupacije (1718-1739)*, Državna štamparija Kraljevine Srbije, 1914.

Stevan GRUJIĆ, *Statistika država Balkanskog poluostrva. Kraljevina Srbija*, Beograd, 1890.

Stevan, JAKOVLJEVIĆ *Srpska trilogija* , Otvorena knjiga: Beograd, 2005.

Vladimir JAKŠIĆ, Записки Императорского русского географического общества по отделению этнографии. Том третий. СПб. 1873 г. 628 с. + карта восточной части., О племенном составе населения в княжестве Сербском, чл.-кор. Якшича, В., перевод д. чл. В. Н. Майнова (с картою) с. 219-253i, Sankt Petersburg, 1873.

PERUNIČIĆ, Dr.Branko, *Grad Požarevac*, SO Požarevac i NIO Braničevo, Belgrad, 1977

POPOVIĆ, Dušan J. *Srbija i Beograd*, Srpska književna zadruga, Poučnik XII, Beograd, 1950

Slobodan JOVANOVIĆ, *Druga vlada Miloša i Mihaila*, Geca Kon, Beograd, 1933.

Bogoljub JOVANOVIĆ, „Školovanje dece rumunske narodnosti u Kraljevini Srbiji”, *Prosvetni glasnik* 1886, I-XXIV, Kraljevsko-srpska državna štamparija, Beograd.

Dragoljub K. JOVANOVIĆ, „Crna Reka”, *Glasnik srpskog učenog društva*, knj. LIV, Beograd, 1833, p. 187-257.

Kosta JOVANOVIĆ, „Negotinska Krajina i Ključ” , *Srpski etnografski zbornik*, knj. LV, Srpska kraljevska akademija, Beograd, 1940.

Ljubomir JOVANOVIĆ, „Mlava”, *Srpski etnografski zbornik* V, NIPS 2, SKA, Beograd, 1903, p. 247-458.

Szabó JÓZSEF, „Note de drum din Serbia din punct de vedere etnografic și geografic”, *Anuarul Institutului de istorie națională*, II, Cluj, 1923, p. 384-386.

Felix KANITZ, *Srbija, zemlja i stanovništvo*, Srpska književna zadruga, Beograd, 1985.

Benjamin von KÁLLAY, *Die Geschichte des serbischen Aufstandes, 1807-1810*; aus dem Handschriftennachlass herausgegeben von Ludwig von Thallóczy; übersetzt von Stephan Beigel, Verlag Von Adolf Holzhausen, Wien, 1910.

Felix Philipp KANITZ, *Serbien, historisch-ethnographische Reisestudien aus den Jahren 1859-1868, mit 40 Illustrationen im Texte, 20 Tafeln & einer Karte*, Hermann Fries, 1868.

Felix Philipp KANITZ, *Das königreich Serbien und das Serbenvolk: von der Römerzeit bis zur gegenwart* Band 1-3, B. Meyer, 1904.

Vuk KARADŽIĆ, *Životi srpskih vojvoda i ostalih znamenitih Srba*, "Branko Đonović" Beograd, 1963.

Вук Стефановић Караџић, Географическо-статистичко описаније Србије , *Даница Забавник за годину 1827*, p.26-121

Wilfried KRALLERT, *Die Gliederung der Bevölkerung des ehemaligen Jugoslawien: nach Muttersprache und Konfession, nach den unveröffentlichten Angaben der Zählung von 1931*, Selbstverlag der Publikationsstelle, Wien, 1943. Borislav JANKULOV, *Pregled kolonizacije Vojvodine u XVIII. i XIX. veku*, Istorijski arhiv Pančevo, Pančevo, 2003.

Antonije LAZIĆ, „Naseljavanje i razvitak naselja u srednjem i gornjem Peku”, *Glasnik Srpskog geografskog društva* 25, Beograd, 1939, p. 11-34.

Antonije LAZIĆ, „Ekonomski centri Homolja i Zvižda”, *Glasnik srpskog geografskog društva* 14, Beograd, 1928. Radoš Ljušić, *Srpska državnost 19. veka*, Srpska književna zadruka, Beograd, 2008.

Guillaume LEJEAN, *Ethnographie de la Turquie d'Europe* par G. Lejean: *Ethnographie der europäischen Türkei*, J. Perthes, 1861. Vasa LUPULOVICI, *Viața bisericească a sârbilor din Banat între anii 1865-1918*, Presa universitară clujeană, Cluj-Napoca, 2009.

Radoš LJUŠIĆ, *Srbija 19. veka*, Vojska, Beograd, 1994.

Nenad MAKULJEVIĆ, *Crkvena umetnost u Kraljevini Srbiji (1882-1914)*, Filozofski fakultet u Beogradu, Beograd, 2007.

Miroljub MANOJLOVIĆ, *Braničevski almanah*, Kulturno prosvetna zajednica, Požarevac, 2002.

Moma MARKOVIĆ, *Ratna pisma*, Odbor za proslavu dvadesetogodišnjice ustanka i Novinsko-izdavačka ustanova „Reč naroda“, Beograd, 1961.

Saša MARKOVIĆ, *Uzavrela Morava*, NIO Braničevo, Požarevac i opštinski odbor SUBNOR-a, Žabari, 1977

Mircea MĂRAN, *Rumunske verske zajednice u Banatu: istorijski ugao*, Visoka škola strukovnih studija za obrazovanje vaspitača Mihailo Pavlov, Vršac, 2011.

Mihajlo J. MILADINOVIĆ, „Požarevačka Morava” , *SEZ XLIII*, NIPS 25, SKA Beograd, 1928, p. 5-190.

Milan Dj. MILIČEVIĆ, *Kneževina Srbija* , Državna štamparija, Beograd, 1876.

Milić MILIČEVIĆ, *Reforma srpske vojske od 1897-1900 .*, Vojnoizdavački zavod, Bg., 2002.

Predrag MILJKOVIĆ, Živislav ANTONIJEVIĆ, *Srbski ratni pomenik*, Manastir Rukumija, 2014.

Drag. MILUTINOVIĆ, *Timočka divizija – II poziv narodne vojske u prvom i drugom balkanskom ratu 1912-1913. godine*, Beograd, 1926.

MIRKOVIĆ Predrag, SIMIĆ Milan, ANTONIJEVIĆ Živislav, *Srpski spomenik I, II, III* , Rukumija, 2012.

Andrej, MITROVIĆ *Srbija u Prvom svetskom ratu* , Srpska književna zadruga, Beograd, 1984

Konstantin N. NENADOVIĆ, *Život i dela Karadjordja i njegovih vojvoda i junaka* , knj. I, Sloboda, Beograd, 1971, reproducere după originalul din 1884.

Stojan NOVAKOVIĆ, *Narod i zemlja u staroj srpskoj državi* , Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, Beograd, 2002.

Petar OPAČIĆ, *Vojne reforme kralja Milana i timočka buna* , SANU, Naučni skupovi, knj. XXIX, Beograd, 1986.

Petar OPAČIĆ, *Solunski front: Zejtinlik* , Republički zavod za zaštitu kulture, Beograd, 2004.

Dušan PANTELIĆ, „Popis pograničnih nahija posle Požarevačkog mira” , *Spomenik XCVI*, Srpska Akademija nauka, drugi razred 75, Beograd, 1948, p.5-40.

Dušan PANTELIĆ, „Oko krajinskih povlastica” , *Istorijski glasnik* 1, Društvo istoričara Srbije, Beograd, 1949, p.62-82.

Dušan PANTELIĆ, „Uhodjenje Srbije pred Kočinu krajinu”, *Glasnik SKA*, CLIII, Beograd, 1933.

Dragoljub M. PAVLOVIĆ, *Srbija za vreme poslednjeg austrijsko-turskog rata (1788-1791)* , Beograd, 1910.

Ioan PĂTRUȚ, „Printre prizonierii români din Timoc”, *Revista Transilvania*, LXXII, Sibiu, nr. 4, 1941, p. 319-321.

Svetozar PEJANOVIĆ, *Vlasi*, Narodna Biblioteka, Zavičajni fond, nr. inv: R-45, Bor.

Predrag PEJČIĆ, *19. srpska brigada*, Vojnoizdavački novinski centar, Beograd, 1989.

Dragoljub PETROVIĆ, „Iredenta fašističke Rumunije u severoistočnoj Srbiji 1941-1944”, *Jugoslovenski istorijski časopis* 3, Beograd, 1966, p. 31-54.

Branko PERUNIČIĆ, *Grad Požarevac i njegovo upravno područje*, Skupština opštine Požarevac i Novinsko-izdavačka organizacija Braničevo, Beograd, 1977.

Branko PERUNIČIĆ, *Petrovac na Mlavi*, Beograd, 1980.

Vlastimir, PETKOVIĆ *Od Rama do Krfa 1915: do poslednjeg čoveka... : prilog za istoriju IX Pešadijskog puka prvog poziva*, Prosveta, Beograd, 2015.

Emile PICOT, *Chants populaires des Roumains de Serbie*, E. Leroux, 1889.

Dragoljub PETROVIĆ, „Iredenta fašističke Rumunije u severoistočnoj Srbiji 1941-1944”, *Jugoslovenski istorijski časopis* 3, Beograd, 1966, p. 31-53

Dragoljub S. PETROVIĆ, „Vlasi severoistočne Srbije kao etnički entitet”, în: *Položaj manjina u Saveznoj Republici Jugoslaviji*, Naučni skupovi Srpske Akademije nauka i umetnosti, knj. LXXXIV, Odeljenje društvenih nauka, knj.19, Beograd, 1996, p.795-806

Oto Dubislav PIRH, *Putovanje po Srbiji u godini 1829*, Štamparija D. Dimitrijevića, Beograd, 1900.

Ioan-Aurel POP, Ioan BOLOVAN (coordonatori), *Istoria României. Compendiu*, Academia Română, Centrul de Studii Transilvane, Cluj-Napoca, 2007.

Dušan J. POPOVIĆ, *Srbija i Beograd od Požarevačkog do Beogradskog mira (1718-1739)*, Srpska književna zadruha, Beograd, 1950.

Mihailo J. POPOVIĆ, *Istorijska uloga srpske crkve u čuvanju narodnosti i stvaranju države*, Beograd, 1933.

Jerej Milorad POPOVIĆ, „Letopis Radujevačke parohije”, *Godišnjak Istorijaskog arhiva*, Negotin, br.14, 2011, p.16.

Kosta POPOVIĆ, *Put licejskih pitomaca po Srbiji*, Omladina srpska, Beograd, 1863.

Z.R. POPOVIĆ, Rumuni nase drzave, tom IX, 15, *Nova Evropa*, Zagreb, 1924., p.452-456

Miodrag Al. PURKOVIĆ, *Požarevac*, Požarevac, 1934.

Predrag PUZOVIĆ, *Prilozi za istoriju srpske pravoslavne crkve*, Vizantijsko ogledalo, Niš, 1997.

Nedeljko RADOSAVLJEVIĆ, „Timočka episkopija po popisu iz 1836“, *Istorijski časopis*, knj. LII, 2005, p. , p.16.

Nedeljko RADOSAVLJEVIĆ, „Popis timočke episkopije iz 1836“, *Miscellanea*, XXVIII, 2007, p.31-62.

Nedeljko RADOSAVLJEVIĆ, „Timočka episkopija po popisu iz 1836“, *Istorijski časopis*, knjiga LII, 2005.p.257-272

Ljubiša RADOVANOVIĆ, Milorad DJORDJEVIĆ, *Homolje*, Skupština opštine Žagubica, Žagubica, 2000

Aleksandar RAKOVIĆ, „Nekanonsko delovanje Rumunske pravoslavne crkve u severoistočnoj Srbiji (2001–2014) kao izričiti vid rumunskih geopolitičkih pretenzija“, *Kultura polisa*, nr. 24, godina XI, 2014, p. 35-58

Ст. РОМАНСКИ, Ромънитѣ между Тимокъ и Морава, Македонски прегледъ, списание за наука, литература и общественъ животъ, година II кн. 1., София, Печатница П. Глушковъ, 1926., стр. 33-68.

Dimitrije RUVARAC, „Mitropolija beogradska oko 1735“, *Spomenik Srpske kraljevske Akademije*, XLII, drugi razred, 37, Beograd, 1905, p.101-152.

Radovan SAMARDŽIĆ, *Istorija srpskog naroda*, Srpska književna zadruga, Beograd, 1986.

Gavro SKRIVANIĆ (redactor și culegător), *Dnevnik Dubrovačkog Mihajla Pešića o Požarevačkom mirovnom kongresu 1718*, Naučna knjiga, Beograd, 1952.

Djoko SLIJEPEVIĆ, *Istorija srpske pravoslavne crkve* 2, BIGZ, Beograd, 1991.

Manojlo SMILJANIĆ, „Etnografsko grupisanje Balkanskog poluostrva“, *Godišnjica Nikole Čupića*, 24, Beograd, 1905, p. 102-124.

Radovan SRDIĆ, *Bitka na Legetu 1914*, Grafosrem: Negotin, 1994.

Dragoslav SREJOVIĆ, Slavko GAVRILOVIĆ, Sima M. ĆIRKOVIĆ, *Istorija srpskog naroda od Prvog ustanka do Berlinskog kongresa* [Istoria poporului sârb de la Prima Răscoală până la Congresul de la Berlin], Srpska književna zadruga, Beograd, 1984.

- Ljubica STOJADINOVIĆ, *Homoljci u ratovima od 1912-1918*, Žagubica, 2001.
- Stevan VELJKOVIĆ, *Boljevac i okolina*, Istorijski arhiv, Zaječar, 1986.
- Vladimir STOJANČEVIĆ, *Ključ i Porečka reka od kraja 18. veka do oslobođenja 1833.*, SANU, Beograd, 1994.
- Vladimir STOJANČEVIĆ, *Iz prošlosti Timočke krajine*, Istorijski arhiv Timočka krajina, Zaječar, 2004.
- Momčilo STOJANOVIĆ, *Braničevski tefter: poimenični popis pokrajine Braničevo iz 1467. godine*, Istorijski institut, Beograd, 1987.
- Velimir TERZIĆ, *Slom Kraljevine Jugoslavije 1941*, vol. I, Ljubljana-Beograd-Titograd, 1984.
- Radmila TRIČKOVIĆ, „Dva turska popisa Krajine i Ključa iz 1741. godine”, *Miscellanea*, Istorijski institut, Beograd, 1973, p. 193-241.
- Petre ȚURLEA, *Românii din Serbia 1940-1944*, Editura Enciclopedică, București, 2012.
- Sandu Cristea TIMOC, *Vlahii sunt români. Documente inedite*, Editura Astra Romana, Timișoara, 1997
- VLAHOVIĆ Tomislav, *Vitezovi Karadjordjeve zvezde sa mačevima*, GRO Kultura, OOOOUR Radiša Timotić, Beograd, 1989.
- Stevan VUJADINOVIĆ, *Naselja u slivu Peka, antropogeografska ispitivanja*, Naučna knjiga, Beograd, 1949.
- Mil. M. VUKIČEVIĆ (redactor), „Delovodni protokol pisama Petra Todorovića-Dobrnjca, srpskog vojvode iz prvog ustanka”, *Spomenik XXXVII*, drugi razred, 33, Srpska kraljevska akademija, Državna štamparija Kraljevine Srbije, Beograd, 1900, p. 87-129.
- Olga ZIROJEVIĆ, *Srbija pod turskom vlašću 1459-1804*, Srpski genealoški centar, Beograd, 2007
- Gheorghe ZBUCHEA, Cezar DOBRE, *Românii timoceni*, vol. 3, Editura DC Promotions, București, 2005.
- Dragoljub ŽIVOJINOVIĆ, *Kralj Petar I Karadjordjević*, Zavod za udžbenike, Beograd, 2003.
- Aca Gera ŽIVOTIĆ, Rade M., OBRADOVIĆ *Pomenik na zverstva Bugara u mlavskom kraju*, <http://lokalis.rs/sr-yu/lokalis-top/130-pomenik-na-zverstva-bugara.html>

Gustav WEIGAND, „Die Rumänen in Serbien”, *GLOBUS: illustrierte Zeitschrift für Länder- und Völkerkunde*, Bd. LXXVII. Nr. 17, 1900. , p.265-269.

Гаврило ВИТКОВИЋ, „Извештај Максима Ратковића, Егзарха београдског митрополита“, *Гласник Српског ученог друштва*, књига 56, 1884, р. 117-326.

Стеван ВУЈАДИНОВИЋ, *Пореч : привредно-географске одлике и саобраћајне везе*, SANU, Научно дело, vol. CCCLVII, Београд, 1962.

Герасим Георгијевић, Знаменити догађаји нове српске историје : на кратко у везаном и простом слогу , У Београду : Печатано при Княжеско-Србској Књигопечатњи, 1838. Радмила Тричковић, Два турска пописа Крајине и Кључа из 1741. године. *Miscellanea*, Историјски институт, Београд, 2, 1973. стр. 193-338

П.Добољуб (игуман Филарет), *Српски одзраци из румунске историје* , Летопис Матице Српске 1, Београд, 1897.

де МОНДЕЗИР, Генерал Пиарон, *Албанска голгота*, Просвета, Београд, 1936

РАНКОВИЋ, Зоран & ЛАЗИЋ, Мирослав (coord.). *Уредбе и прописи митрополије београдске*, књ.1., Епархија Браничевска, Пожаревац, 2010,

РАНКОВИЋ, Зоран & ЛАЗИЋ, Мирослав (coord.). *Уредбе и прописи митрополије београдске*, књ.3., Епархија Браничевска, Пожаревац, 2011

Димитрије РУВАРАЦ, „Митрополија београдска око 1735” , *Споменик Српске краљевске Академије*, XLII, други разред, 37, Београд, 1905, р. 101-152

Surse electronice:

*http://www.novosti.rs/dodatni_sadrzaj/clanci.119.html:276868-Streljanje-zbog-samara

*Notițe stenografice ale Marii Adunări Populare Antifasciste:
<http://www.sistory.si/raw2xml.php?ID=992>

*Arhiva Asociației părinților „Sandu Timoc

*Arhiva cotidianului belgradean „Politika“

*E-branicevo, 15 septembrie 2013, *Pokušaj prevare meštana da svojim potpisom overe uvođenje rumunskog jezika u škole* ,

<http://www.ebranicevo.com/kucevo/politika/vest/887/pokusaj-prevare-mestana-da-svojem-potpisom-overe-uvodenje-rumunskog-jezika-u-skole.html>

*<http://www.nacionalnisavetvlaha.rs/saopstenjeizvrsnogodbora.html>

*<http://www.paundurlic.com/forum.vlasi.srbije/index.php?topic=539.0>

*Arhiva Consiliului Național;

*Notițe stenografice ale Marii Adunări Populare Antifasciste:
<http://www.sistory.si/raw2xml.php?ID=992>

*Biblioteka poporului „Veljko Dugošević“, Golubac, arhiva

* Din înregistrarea audio cu învățătorul Simić din Žitkovica. Originalul convorbirii la autor-J.G

<http://pod2.stat.gov.rs/ObjavljenePublikacije/G1921/Pdf/G19214001.pdf>

Cotidianul ”Danas”, luni, 25 februarie 2002, Krsta Kalčić: „Diplomatski skandal”

Ziarul ”Svedok”, 1 octombrie 2002

Anunț public referitor la adunarea frățască a clerului Eparhiei ortodoxe a Timocului, Serviciul de informare al Bisericii Ortodoxe Sârbe, 3 aprilie 2002, http://spc.rs/old/Vesti-2002/04/03-4-02_12.html.

*** *Bor i okolina. Prošlost i tradicionalna kultura*, Skupština opštine i Muzej rudarstva i metalurgije, Bor, 1973.

*** *Stanovništvo Narodne Republike Srbije*, 1834-1953, Zavod za statistiku i evidenciju, R.P. Serbia, seria B, caietul 1, Beograd, 1953.

*** *Spomenica Timočke eparhije 1834-1934*, Književni fond Timočke eparhije, 1934.

*** *Државонис Србије*, tom I, Beograd, 1863.

*** *Statistika Kraljevine Srbije*, tom 1, deo V, 1892.

*** „Knjiga 9”. Stanovništvo, uporedni pregled broja stanovnika 1948, 1953, 1961, 1971, 1981, 1991, 2002, podaci po naseljima. webrzs.stat.gov.rs. Beograd: Republički zavod za statistiku. maj 2004.

*** Rezultatele finale ale răcensământului din anul 2002. Numărul locuitorilor după apartenență națională sau etnică, după sex și vârstă în comunele din Republica Serbia, Belgrad, Institutul Republican pentru Statistică, decembrie 2002,

*** *Stanovništvo Narodne Republike Srbije 1834- 1935*. Institutul de Statistică și Evidență a Republicii Populare Serbia, seria B, caietul nr.1, Belgrad, 1953.,

*** Preporuka parosima Timocke eparhije, Letopis Timočke eparhije [Recomandarea parohilor din Eparhia Timocului, Letopisețul Eparhiei Timoc], godina VI, Niš, 1928,

*** *Delovodni protokol Karadjordja Petrovića vrhovnog vožda i gospodara naroda srbskog*,
Društvo srbske slovesnosti, Beograd, 1848.

*** *Die Gliederung der Bevölkerung des ehemaligen Jugoslawien: nach Muttersprache und Konfession, nach den unveröffentlichten Angaben der Zählung von 1931*,
Selbstverlag der Publikationsstelle, Wien, 1943, p.3-411

*** *Preporuka parosima Timocke eparhije, Letopis Timočke eparhije* , godina VI, Niš, 1928,

.

*** Calendarul ortodox pe anul 2015 al Protoieriatului Ortodox Român Dacia Remessis,
Negotin, 2014.

Documente de arhivă:

AS-MPS F XIII R83 1873

AS-MPs,C- F-VI r 10, 1887.

AS-MPs, C-FIV, r 52, 1891.

AS-MNP (Arhiva Serbiei, Fondul Statistic, Registrul K-4, nr. XV, născuți, căsătoriți și decedați).

AS-KK XXII (1830) 64.

AS MF-GK In.br. 24/376 (Arhiva Serbiei, Fondul teftere, Ruloul 24, nr. 376 din anul 1834, satul Samarinovac).

AS MF-GK In.br. 27/376 Arhiva Serbiei, Fondul teftere, Ruloul 27, nr. 376 din anul 1834, satul Samarinovac).

Arhiva Požarevac, Administrația districtului Zvižd, cutia nr.123, Tribunalul localității Duboka, nr.144, 1919 (3-3996).

Arhiva Požarevac, Administracija districtului Zvižd, cutia nr.123, Tribunalul localității Mustapić, nr.31, 1919 (3-3996).

Arhiva Požarevac, Administracija districtului Zvižd, cutia nr.123, Tribunalul localității Kaona, nr.22, 1919 (3-3996).